

ΤΑ 8 ΘΑΝΑΣΙΜΑ ΑΜΑΡΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑΣ (του Γελωτοποιού)

✘ Ο Κόνραντ Λόρεντς ήταν διδάκτωρ της ιατρικής και της φιλοσοφίας, βιολόγος, ηθολόγος και ψυχολόγος, ιδρυτής του κλάδου της συγκριτικής συμπεριφοράς και στοχαστής.

Το 1973, τη χρονιά που πήρε το νόμπελ ιατρικής και φυσιολογίας, εξέδωσε ένα διαφορετικό βιβλίο με τίτλο: «Τα 8 θανάσιμα αμαρτήματα του πολιτισμού μας». Σε αυτό αναφέρει τις οκτώ αιτίες που, κατά τη γνώμη του, οδηγούν αναπόδραστα στο τέλος του ανθρώπου.

Δεν πρόκειται για κάποιο βιβλίο καταστροφολογίας, με αστεροειδείς, επιδημίες και νεκροζώντανους που τρέφονται με μυαλά.

Το ουσιαστικό πρόβλημα για τον Λόρεντς είναι ότι: «η ανθρώπινη γνώση για τον εξωτερικό κόσμο έχει καλπάζει πολύ πιο μπροστά από τη φυσική ικανότητα της συμπεριφοράς να προσαρμοστεί σε νέες καταστάσεις».

Θα προσπαθήσω να μεταφέρω περιληπτικά αυτές τις «8 πληγές», γνωρίζοντας ότι διαπράττω ύβρη, αφού είναι ένα βιβλίο που ξεπερνάει τις δυνατότητες μου, ειδικά όταν πρέπει να το συμπύξω σε λίγες σελίδες. Καλύτερα θα ήταν να διαβάσετε το ίδιο το βιβλίο (στα ελληνικά από τις εκδόσεις Θυμάρι).

1) Ο υπερπληθυσμός

Ο Λόρεντς δεν εστιάζει στο πληθυσμιακό πρόβλημα κάποιων χωρών (Κίνα, Ινδία κλπ), αλλά το αντιμετωπίζει ως παγκόσμιο φαινόμενο το οποίο έχει διαστρεβλώσει την ανθρώπινη συμπεριφορά εν γένει.

Η πιο καταστροφική έκφανση αυτού του προβλήματος είναι η

υπέρμετρη αστικοποίηση.

Ο συνωστισμός στις πόλεις και η αστική ανωνυμία που τον συνοδεύει «όχι μόνο οδηγεί έμμεσα σε απάνθρωπες πράξεις, που προκαλούνται από την εξάντληση και την προοδευτική εξαφάνιση των επαφών, αλλά αποτελεί την άμεση αιτία μιας ολόκληρης επιθετικής συμπεριφοράς.»

Καθημερινά στις πόλεις συναντάμε τόσους πολλούς ανθρώπους, βλέπουμε τόσα πολλά πρόσωπα, που καταλήγουμε να μη δίνουμε σημασία σε κανέναν. Τις περισσότερες φορές είναι μόνο ένα εμπόδιο που στέκεται μπροστά μας στην τράπεζα, στο σούπερ-μάρκετ, στο λεωφορείο.

Στο οικοδομικό τετράγωνο όπου είναι το σπίτι σας μπορεί να ζουν χίλιοι άνθρωποι. Σκεφτείτε πόσους γνωρίζετε από αυτούς και σε πόσους λέτε έστω μια καλημέρα. Αντίθετα σε ένα χωριό χιλίων κατοίκων όλοι γνωρίζονται –ακόμα και αν δεν συμπαθιούνται ιδιαίτερα. Και σίγουρα υπάρχουν πολύ περισσότερες πιθανότητες να σας βοηθήσει ο συγχωριανός σας παρά κάποιος που ζει στην παρακάτω πολυκατοικία.

Κι αν κάποιος υποστηρίζει ότι η ζωή στην πόλη είναι ό,τι καλύτερο, θα πρέπει να μας εξηγήσουν γιατί όποιος «ανεβαίνει» στην κοινωνική κλίμακα μετακομίζει προς λιγότερο πυκνοκατοικημένες περιοχές.

Αν κλείσεις εκατό ποντίκια σε ένα κλουβί για δέκα αυτά θα αρχίσουν να αλληλοεξοντώνονται, ακόμα κι αν έχουν τροφή.

2) Η ερήμωση του περιβάλλοντος

Εδώ ο Λορεντς κάνει μια γρήγορη αναφορά στην οικολογία και στην εξάρτηση του ανθρώπου από τη γήινη σφαίρα. Όμως ασχολείται περισσότερο με την ερήμωση της ψυχής του ανθρώπου, απόρροια της απομάκρυνσης του από τη φύση. Παρομοιάζει τις πόλεις με κακοήθεις όγκους, οι οποίοι αναπτύσσονται

ανεξέλεγκτα.

«Ο άνθρωπος», γράφει, «από τη φυλογένεση του δεν είναι κατασκευασμένος όπως ο τερμίτης ή το μυρμήγκι, ώστε να μπορεί να ανέχεται τη μετατροπή του σε στοιχείο ανώνυμο και απόλυτα εναλλάξιμο, ανάμεσα σε εκατομμύρια άλλα, απολύτως ομοιόμορφα, άτομα.»

Ο άνθρωπος των πόλεων αλλοτριώνεται γιατί ζει σε ένα περιβάλλον στο οποίο είναι αποκομμένος από τη φύση.

«Η ομορφιά της φύσης είναι αναγκαία για την πνευματική και ηθική υγεία του ανθρώπινου όντος.»

Δεν είναι τυχαίο ότι με την πρώτη ευκαιρία «εκδράμουμε στις εξοχάς», όπου αναπνέουμε για λίγο με όλη τη δύναμη των πνευμόνων μας, αγαλλιάζοντας στη θέαση του τοπίου, πριν επιστρέψουμε στη μιζέρια των σύγχρονων ανθρωποτροφείων, των διαμερισμάτων, και στην ασχήμια της ζωής μας, έτσι όπως την έχουμε αποδεχτεί.

3) Ο πυρετός του ανταγωνισμού

«Το πιο ηλίθιο προϊόν της ειδικής εσωτερικής επιλογής είναι ο ρυθμός της εργασίας του σύγχρονου ανθρώπου», ξεκινάει το κεφάλαιο αυτό ο Λόρεντς.

Η συντριπτική πλειονότητα των σύγχρονών μας δεν αποδίδει πια σημασία σε τίποτα παρά μόνο στη επιτυχία, και κάθε μέσο κατάλληλο γι' αυτό φαίνεται, εσφαλμένα, σαν να αποτελεί μια αυθύπαρκτη αξία.

Το άγχος μήπως μας ξεπεράσουν οι άλλοι, το άγχος μήπως δεν καταφέρουμε να αποκτήσουμε όλα όσα «μπορούμε» να αποκτήσουμε, το άγχος μήπως αποτύχουμε, συμβάλλει στην αποστέρηση του ανθρώπου από τις βαθύτερες ιδιότητες του. Μία από αυτές είναι η σκέψη (ο στοχασμός, θα έλεγα διορθώνοντας τον μεταφραστή του

βιβλίου).

Οι άνθρωποι υποφέρουν από νευρική και ψυχική υπερένταση, που τους επιβάλλει ο ανταγωνισμός με τους ομοίους του. Η καθημερινότητα είναι τόσο τρομακτική, τόσο ανταγωνιστική, που δεν υπάρχει χρόνος για περισυλλογή.

«Ακόμα κι αν δεχτούμε», έγραφε προφητικά ο Λόρεντς το 1973, «με αδικαιολόγητη αισιοδοξία, ότι ο πληθυσμός της Γης δε θα συνεχίσει να αυξάνεται με τον ρυθμό που γνωρίζουμε σήμερα, θα πρέπει να είμαστε βέβαιοι ότι ο οικονομικός ανταγωνισμός της ανθρωπότητας με τον εαυτό της θα αρκέσει για να τον οδηγήσει στον αφανισμό.»

4) Αισθητηριακή εντροπία

Το καταναλωτικό μοντέλο ζωής, έτσι όπως έχει επικρατήσει να αποκαλούμε τη συμπεριφορά του homo consumer, προωθεί την άμεση ικανοποίηση όλων των αναγκών, με έμφαση στις πλασματικές ανάγκες.

Η ανάγκη του ανθρώπου για επικοινωνία έχει μετουσιωθεί σε «ανάγκη» για το τελευταίο μοντέλο κινητού τηλεφώνου και την απαιτούμενη τηλεφωνική σύνδεση, με την οποία μπορείς να «μιλάς συνέχεια».

Ο άνθρωπος πρέπει να έχει (έτσι τον έχουν πείσει) άμεσα ότι θέλει να έχει (ό,τι τον έχουν πείσει ότι θέλει να έχει). Αν του στερήσεις αυτό το «δικαίωμα» αισθάνεται μειονεκτικός.

«Προκαλείται έτσι μια ανυπόμονη απαίτηση για άμεση ικανοποίηση κάθε επιθυμίας. Η λαχτάρα αυτή ευνοείται από μια κοινωνία, όπου οι παραγωγοί σπρώχνουν το κοινό προς την κατανάλωση. Και είναι εκπληκτική η διαπίστωση ότι οι καταναλωτές δεν αντιλαμβάνονται μέχρι ποιο βαθμό έγιναν σκλάβοι των ευκολιών πληρωμής του συστήματος της εξόφλησης με δόσεις.»

Την ίδια στιγμή η υπερπληθώρα ερεθισμάτων και πιθανών στόχων τον οδηγεί στην αποχαύνωση. Ο καταγιγισμός πληροφοριών από την τηλεόραση και το διαδίκτυο προσφέρει πολύ λιγότερα από την ανάγνωση ενός βιβλίου. Η δυνατότητα να αποθηκεύσεις στο σκληρό σου δίσκο όλη τη δισκογραφία του αγαπημένου σου καλλιτέχνη δεν σου εξασφαλίζει και το χρόνο για να την ακούσεις.

Ο ίδιος ο άνθρωπος δεν παράγει τίποτα με τα χέρια του (πολλές φορές ούτε το φαγητό του), παρά μόνο χρήματα για να αγοράσει όσα «χρειάζεται». Και με αυτά τα αντικείμενα το συναισθηματικό δέσιμο είναι μηδενικό, αφού με την πρώτη ευκαιρία θα τα πετάξει για να αγοράσει κάτι καινούριο. «Κατασκευάστε προϊόντα που να είναι ήδη παλιά», είναι το σύνθημα των εταιριών τεχνολογίας.

Μπορείτε να δείτε με πόσο περισσότερη ευχαρίστηση ένας άνθρωπος θα φορέσει το κασκόλ που έπλεξε μόνος του (και ας μην είναι τόσο ευπαρουσίαστο όσο το εργοστασιακό) ή θα φάει την ντομάτα που καλλιέργησε στον κήπο του. Ο κόπος που χρειάζεται για να παραχθεί ένα αντικείμενο είναι ευθέως ανάλογος της ευχαρίστησης που νιώθει ο παραγωγός.

Την ίδια στιγμή πασχίζουμε να εκμηδενίσουμε κάθε δυσάρεστο συναίσθημα, όχι καταπολεμώντας την αιτία του, αλλά φυγοπονώντας. Δεν είναι μόνο τα αντικαταθλιπτικά που πλέον είναι πιο συνήθη από τα αντιπυρετικά. Μια ολόκληρη βιομηχανία ευεξίας έχει στηθεί στη γρήγορη και χωρίς κόπο απώθηση κάθε δυσάρεστης σκέψης.

5) Ο γενετικός μαρασμός

Αυτό είναι από τα πιο δύσκολα κεφάλαια του βιβλίου, αλλά θα προσπαθήσω να αποδώσω το νόημα του όσο καλύτερα μπορώ –σε τόσο λίγες γραμμές.

Στα περισσότερα ζώα, και ειδικά στα πρωτεύοντα, υπάρχει ένας μηχανισμός προστασίας του είδους. Τα αρσενικά, για παράδειγμα,

θα διεκδικήσουν το δικαίωμα τους στην αναπαραγωγή, αλλά δε θα σκοτώσουν τον αντίζηλο ούτε θα βιάσουν το θηλυκό.

Για να εξασφαλίσει μεγαλύτερο μερίδιο τροφής, ένας χιμπαντζής, συχνά καταφεύγει στην απάτη. Όμως ποτέ δε θα κρατήσει όλη την τροφή για τον εαυτό του, καταδικάζοντας έτσι τα αδύναμα μέλη της ομάδας σε θάνατο από ασιτία.

Τα πρωτεύοντα γνωρίζουν ότι η επιβίωση τους βασίζεται στη συνοχή της ομάδας, έτσι δεν ξεπερνάνε τα όρια –σκοτώνοντας ένα άλλο μέλος της.

Στους ανθρώπους αυτός ο μηχανισμός επιβίωσης και αυτοσυντήρησης έχει ατροφήσει ή μάλλον έχει υπερκεραστεί εξαιτίας της εφευρετικότητας του. Η νοημοσύνη του τον κάνει να συμπεριφέρεται πιο ηλίθια από τους λιγότερο νοήμονες «συγγενείς» του.

Είναι πολύ πιο εύκολο να σκοτώσεις κάποιον εξ' αποστάσεως παρά με τα χέρια σου. Οι δολοφονίες με στραγγαλισμό είναι εκατομμύρια φορές πιο σπάνιες από τις δολοφονίες με όπλο. Πόσο μάλλον όταν εξοντώνεις τον άλλον οικονομικά, όχι μόνο χωρίς να τον αγγίζεις, αλλά χωρίς να τον γνωρίζεις.

Κάποιοι θα πουν ότι πάντα ο άνθρωπος ήταν λύκος για το συνάνθρωπο του, όμως δεν είναι λύση να αποδεχόμαστε την εγκληματική συμπεριφορά ως ιστορική αναγκαιότητα.

6) Η ρήξη με την παράδοση

Εδώ κάποιοι, ιδιαίτερα οι νεότεροι, θα παραξενευτούν. Έχουμε ταυτίσει την παράδοση με τη συντηρητικότητα, και θεωρούμε ότι κάθετι καινοτόμο/επαναστατικό πρέπει να είναι απαλλαγμένο από τις «παλιές ιδέες».

Αυτό είναι λάθος. Ο μόνος τρόπος για να «ξεκινήσουμε από την αρχή» είναι να επιστρέψουμε στα σπήλαια και να προσπαθούμε να

ανάψουμε φωτιά τρίβοντας ξύλα. Δεν μπορούμε να δούμε παραπέρα αν δεν πατήσουμε στους ώμους γιγάντων.

Ο Λόρεντς, παρότι επιστήμονας, πιστεύει ότι τα μη ορθολογικά πολιτισμικά αποθέματα γνώσεων πρέπει να διατηρηθούν και να μελετηθούν.

«Όποιος αρνείται συστηματικά κάθε αξία της σοφίας των παλαιότερων και κάθε έννοια της παράδοσης, υποπίπτει στο σοβαρό σφάλμα να πιστέψει ότι η επιστήμη είναι ικανή να δημιουργήσει από το μηδέν, και μόνο με τη λογική, έναν πλήρη πολιτισμό, με όλα όσα περιλαμβάνει.»

Ως ζώα και ως άνθρωποι είμαστε προϊόντα της φυσικής εξέλιξης και της πολιτιστικής εξέλιξης. Μέρος της πολιτιστικής συνέχειας είναι η γλώσσα κάθε λαού και οι ιδιωτισμοί, τα ήθη και τα έθιμα, οι παραδόσεις, η θρησκεία (ακόμα κι αν είσαι άθρησκος), η ιστορία, οι μύθοι, η μαγειρική, η μουσική, οι δεισιδαιμονίες και οι ενδυμασίες.

Διαγράφοντας το παρελθόν χάνουμε την ουσία του παρόντος, αφού ένας άνθρωπος χωρίς ρίζες δεν είναι τίποτα άλλο από έρμαιο των εκάστοτε εξωτερικών πιέσεων και καταστάσεων.

Η ισοπεδωτική παγκοσμιοποίηση, όπου όλοι οι άνθρωποι αναπαράγουν μοντέλα συμπεριφοράς νεόδημητα, τα οποία δεν έχουν καμία αναφορά και καμία σχέση με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε λαού, δεν δημιουργεί «πολίτες του κόσμου», αλλά ομοιόμορφα –και εύκολα στο χειρισμό- όντα.

Αυτή η ομοιομορφία, η έλλειψη ποικιλότητας και προσωπικότητας, ταιριάζει φυλογενετικά στα μυρμήγκια, αλλά όχι στους ανθρώπους.

7) Η υποταγή στο δόγμα

Ο άνθρωπος, δυστυχώς, έχει έμφυτη ροπή στο δογματισμό.

Αυτό συμβαίνει για δύο λόγους:

Πρώτον, γιατί είναι πιο εύκολο να αποδεχτείς άκριτα τις προκατασκευασμένες ιδέες παρά να τις αξιολογήσεις. Το να ζητωκραυγάζεις και να καταδικάζεις απαιτεί μικρότερη νοητική προσπάθεια από το να σκέφτεσαι.

Δεύτερον, γιατί οι άνθρωποι –όπως όλα τα ζώα- έχουμε ανάγκη να ανήκουμε σε ομάδες.

Ο άνθρωπος, μετά από χιλιάδες χρόνια θρησκευτικής κατήχησης, πιστεύει ότι κατέχει –μόνος αυτός ανάμεσα στα υπόλοιπα ζώα- δύο ειδικά, αποκλειστικά ανθρώπινα, χαρακτηριστικά: Ψυχή και ελευθερία επιλογής.

Το πρώτο, η ψυχή, είναι θέμα πίστης και δεν μπορούμε να το αμφισβητήσουμε. Όσοι νομίζουν ότι μπορούν να αποδείξουν την ύπαρξη ή την έλλειψη θεού με τη λογική δεν έχουν καταλάβει τίποτα για τη φύση του ανθρώπου –πόσο μάλλον για τη φύση του θεού.

Το δεύτερο, η ελευθερία επιλογής, είναι ένα από τα δυσκολότερα φιλοσοφικά-θεολογικά-επιστημονικά ζητήματα: Οι αποφάσεις μας και οι πεποιθήσεις μας διαμορφώνουν τις καταστάσεις ή μήπως οι καταστάσεις μας διαμορφώνουν;

Συνήθως η αποδοχή της «γραμμής» ενός δόγματος έρχεται μετά την είσοδο σε αυτό, αν και υπάρχουν κάποια στοιχεία που μας προδιαθέτουν να αποδεχτούμε ένα δόγμα και όχι το αντίθετο ή κάποιο παρόμοιο.

Ένας έφηβος, για παράδειγμα, θα ενταχτεί σε μια ναζιστική οργάνωση για λόγους που δεν σχετίζονται με τη ναζιστική ιδεολογία, ίσως επειδή του αρέσουν τα μαύρα ρούχα και η παραφιλολογία της βίας ή επειδή θέλει να έρθει σε αντίθεση με τους γονείς του. Μέσα στην ομάδα θα ενστερνιστεί το δόγμα και θα αρχίσει να σκέφτεται, να μιλάει, να συμπεριφέρεται όπως οι αυθεντίες, τα πρότυπα της ομάδας.

Αυτό ισχύει για κάθε κομματική οργάνωση, θρησκευτική ομάδα ή επιστημονική κοινότητα. Ο κομμουνιστής θα χρησιμοποιεί τους όρους του διαλεκτικού υλισμού, ο Μάρτυρας του Ιεχωβά θα μοιράζει φυλλάδια και ο ψυχίατρος θα χλευάζει τους ψυχολόγους.

✘ Όλοι πιστεύουν ότι πράττουν ελεύθερα, χωρίς να αντιλαμβάνονται ότι η «ελευθερία» τους είναι δογματική.

Το υπέρτατο παγκόσμιο δόγμα όμως, έτσι όπως δεν έχει ξανασυμβεί στην ανθρωπότητα, είναι η πεποίθηση ότι ο μόνος ορθολογικός τρόπος συμπεριφοράς είναι αυτός που συνδέεται με το ανταγωνιστικό/καταναλωτικό πρότυπο, που αναφέραμε προηγουμένως.

Όποιος άνθρωπος θα αντιταχτεί ή θα προσπαθήσει να μην απορροφηθεί από το σύγχρονο τρόπο ζωής θεωρείται γραφικός ή άρρωστος ή επικίνδυνος.

Τι θα σκεφτόσασταν για έναν άνθρωπο ο οποίος καλλιεργεί την τροφή του, κατασκευάζει τα έπιπλα του σπιτιού του (το οποίο ίσως και να έχει κτίσει μόνος) και ζει χωρίς τηλεόραση, τηλέφωνο και ηλεκτρικό ρεύμα;

Πιθανότατα ότι είναι ανισόρροπος. Τουλάχιστον απροσάρμοστος, αφού έρχεται σε αντίθεση με το δόγμα της σύγχρονης ζωής.

8) Τα πυρηνικά όπλα

Σε αυτό το «αμάρτημα» ο Λόρεντς αφιερώνει μία μόλις σελίδα!

«Η απειλή αυτή», γράφει, «είναι ευκολότερο να αποτραπεί. Φτάνει να μην κατασκευάσουμε (τη βόμβα) ή να μην την ρίξουμε. Αν λάβουμε όμως υπόψη την απίστευτη συλλογική βλακεία της ανθρωπότητας, τότε καταλαβαίνουμε ότι ακόμα κι αυτό είναι αρκετά δύσκολο για να το πετύχουμε».

Εν κατακλείδι:

Ο Λόρεντς δεν έχει κάποιον αισιόδοξο επίλογο στο βιβλίο του. Δεν γράφει κάτι σαν: «Όμως ο άνθρωπος πάντα βρίσκει τον τρόπο

να ξεπερνάει τα εμπόδια.»

Σε έναν μικρό πρόλογο που συμπεριέλαβε αργότερα λέει μόνο: «Κάθε κίνδυνος παύει να είναι τρομακτικός από τη στιγμή που γνωρίζουμε τα αίτια του.»

Σαράντα χρόνια μετά οι άνθρωποι όχι μόνο δεν γνωρίζουν τα αίτια του, αλλά ούτε καν αντιλαμβάνονται τον κίνδυνο.

Καλά Χριστούγεννα, κύριε Λόρεντς.

Πηγή/φωτογραφίες: Γελωτοποιός, sanejoker.info